

İZAFET KESRESİ VE ESKİ METİNLERİN TRANSKRİPSİYONU ÜZERİNE

Kemal Gözler*

Burada bir tartışma vesilesiyle uzun zamandır zihnimi kurcalayan bir mesele hakkında düşünce ve görüşlerimi yazacağım.

1. Tecimer-Altunhan Tartışması

Cem Tecimer, 25 Mart 2025 tarihinde, anayasa.gen.tr'de "Süleyman Paşa'nın Kanun-i Esasi Müsveddesi" başlıklı bir not ve adı geçen müsveddin transkripsiyonunu yayınladı¹.

Bu transkripsiyon hakkında Şahap Altunhan, 27 Mart 2025 tarihinde, hukukihaber.net sitesinde "Dr. Cem Tecimer'in Süleyman Paşa'nın Kanun-i Esasi Müsveddesi Yazısına Yanlış-Doğru Cetveli Koymak yahut Advanced Olarak Belirttiği Osmanlı Türkçesi Seviyesini Yeniden Düşünmek" başlıklı bir eleştiri yazısı yayınladı².

* <https://www.anayasa.gen.tr/gozler.htm>.

- Cem Tecimer, "Süleyman Paşa'nın Kanun-i Esasi Müsveddesi", www.anayasa.gen.tr/tecimer-7.pdf (Yayın Tarihi: 25 Mart 2025).
- Şahap Altunhan, "Dr. Cem Tecimer'in Süleyman Paşa'nın Kanun-i Esasi Müsveddesi Yazısına Yanlış-Doğru Cetveli Koymak yahut Advanced Olarak Belirttiği Osmanlı Türkçesi Seviyesini Yeniden Düşünmek", <https://www.hukukihaber.net/dr-cem-tecimerin-suleyman-pasanin-kanun-i-esasi-musveddesi-yazısına-yanlis-dogru-cetveli-koymak-1-yahut-advanced-olarak-belirtti-ogmanli-turkcesi-seviyesini2-yeniden-dusunmek> (Yayın Tarihi: 27 Mart 2025) (Makale başlığına bağlı dipnot başvuruları çıkarılmıştır).

Cem Tecimer, söz konusu eleştiri yazısına karşı 29 Mart 2025 tarihinde anayasa.gen.tr'de “Şahap Altunhan'a Cevap” başlıklı bir cevap yazısı yayınladı³.

Ben bu tartışmayı büyük bir memnuniyetle izledim ve tarafların görüş, eleştiri ve cevaplarını zevkle okudum. Bilim böyle tartışmalarla gelişir. Akademinin kalbi böyle tartışmalarla atar. Bu tür tartışmalar, bu işin tadı tuzudur. Gerçi bu tartışma sürecinde çoğunlukla taraflar kişisel olarak zarar görür; ama bundan kamu yararı çıkar. Bu nedenle gerek Cem Tecimer'e, gerekse Şahap Altunhan'a bize böyle güzel bir tartışma yaşattıkları için teşekkür ederim.

Anayasa.gen.tr'nin bazı okuyucularının “ülke derin anayasal sorunlar içinde can çekişirken siz günlerinizi anayasa meleklerinin cinsiyetini tartışmakla geçiriyorsunuz” diye düşündüklerini biliyorum. Bu tarz düşünce ve eleştirilerini bana iletener de oluyor. Bana yöneltilen bu eleştirilerde şüphesiz ki haklılık payı vardır. Ama bilim de zaten böyle bir şeydir. Bilim adamlarının kendi dünyaları ve kendi gündemleri vardır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu gündemlerden bazıları da meleklerin cinsiyeti kabinden gündemlerdir.

Burada Tecimer-Altunhan tartışmasının içeriğine girecek, taraflar arasında pozisyon alacak değilim. Taraflardan birinin yazısı benim editörü olduğum anayasa.gen.tr'de yayınlandığı için böyle bir şey yapmam zaten doğru olmaz.

Bu vesileyle belirtmek isterim ki, Şahap Altunhan'ın eleştiri yazısının yayınlanması gereken yer, anayasa.gen.tr idi. Sayın Altunhan, bana gönderseydi, değerli yazısını, anayasa.gen.tr'de olduğu gibi ve derhal yayınlar, Tecimer'in yazısı gibi bu yazının da duyurusunu kendi X hesabımdan yapardım. Hâliyle bir tartışma, başladığı mecra-

3. Cem Tecimer, “Şahap Altunhan'a Cevap”, www.anayasa.gen.tr/tecimer-7-cevap.pdf (Yayın Tarihi: 29 Mart 2025).

da sürmelidir ki, ilk yazıyı okuyan okuyucular ona verilen cevabı da okuyabilsinler.

Dediğim gibi ben burada Tecimer-Altunhan tartışmasının içeriğine girecek değilim. Burada sadece bu tartışmayı okurken, eski yazılı metinlerin günümüz yazısına transkripsiyonu sorunuyla ve özellikle de izafet kesresi sorunuyla ilgili aklıma gelen bazı düşünce ve görüşlerimi okuyucularıyla paylaşmak istedim.

Çünkü ben de, neredeyse 40 yıldır bu izafet kesresi sorunundan muzdaribim. Okuyucularım yılmadan beni bu izafet kesresinin nasıl yazılacağını bilmemekle suçluyorlar. Keza eski kelimeleri genellikle yanlış yazdığımı da iddia ediyorlar. İşin ilginç yanı, benzer şikayetleri bundan 30 küsur yıl önce de alıyordum. 30 küsur yıl geçti ve ben bu izafet kesrelerinin nasıl yazılacağını bir türlü öğrenemedim!

Şimdi bu izafet kesresi belasının ne olduğunu kendi açımdan açıklamaya çalışayım.

2. İzafet Kesresi Belası

Malum Türkçede tamlamalarda tamlayan önce tamlanan sonra gelir. 1982 Anayasamızın ilk maddelerinden örnekler: “Türkiye Devleti”, “Türkiye Cumhuriyeti”, “toplumun huzuru”, “insan hakları”, “Atatürk milliyetçiliği”, “hukuk devleti”, vs.

Eskiden ise tamlamalar, çoğunlukla Türkçe tamlama usûlüne göre değil, Farsça tamlama usûlüne⁴ göre yapılırdı. Tamlamada tamlanan önce, tamlayan ise sonra verilirdi. 1876 tarihli Kanun-i Esasiden örnekler: “Devlet-i Osmaniye”, “eyalat-ı mümtaze”, “saltanat-ı seniye”, “din-i

4. Burada pratiklik olsun diye “Farsça tamlamalar” da denilebilir. Ancak bu tamlamalarda her iki kelimenin de veya en azından birinin Farsça olması hâliyle şart değildir. Burada önemli olan kelimenin kökeni değil, tamlamanın yapıldığı usûlüdür.

İslâm”, “tebea-i Osmaniye”, “Meclis-i Vükelâ”, “Meclis-i Umumi”, “Heyet-i Âyan”, “Heyet-i Mebusan”, “Divan-i Âli”, “umur-i maliye”, vs⁵.

Bugün bu eski usûl tamlamaları günümüzün alfabesiyle, yani Latin alfabesiyle nasıl yazacağımız konusunda tereddütler yaşıyoruz. En azından ben yaşıyorum. Bu tereddütler özellikle *izafet kesresinin* nasıl yazılacağı konusunda toplanıyor.

Önce bilmeyenler için hatırlatayım: Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Fars usûlü tamlamaların arasına, daha doğru bir ifadeyle tamlamanın ilk kelimesinin sonuna, tamlama Latin alfabesiyle yazılırken, genellikle bir “-” (tire) işareti ve sonra “i” harfi konulur. Yani “-i”. İşte bu tireden sonra konulan “i” harfine “izafet kesresi” veya eski şekliyle söylersek “kesre-i izafet” denir. Aynı anlamda bu “i” harfine “izafet i’si” de denmektedir.

Latin alfabesiyle yazarken ilk kelimenin sonuna “-i” harfi koymamızın sebebi, Farsçada tamlamalarda ilk kelimenin son harfinin harekesinin daima kesre olmasıdır, yani son harf, kendisinden sonra “i” sesi varmış gibi telaffuz edilir. Ne var ki eski alfabemizde yazarken son harfi “i” sesiyle okutturan bu hareke (kesre) gösterilmez. İlave edeyim ki, “kesre” yerine “esre” kelimesinin kullanıldığı da olur.

Yukarıda Fars usûlü yapılan bu tamlamaları Latin alfabesiyle yazarken izafet kesrelerinin *genellikle* “-i” şeklinde gösterildiğini yazdık. Ancak bu kesin doğru değildir. İzafet kesrelerinin, diğer bir ifadeyle izafet i’lerinin Latin harfleriyle nasıl gösterileceği konusu tartışmaya açıktır. Bu konuda şu sorular sorulabilir:

5. Bu makalede verilen örnekler hep 1876 Kanun-i Esasisinden alınmıştır.

a) İzafet kesresi “-i” ile mi, yoksa “-ı” ile mi yazılmaktadır? Örneğin “kanun-i esasi” mi, yoksa “kanun-ı esasi” mi?

b) İzafet kesresi “-i” veya “-ı” ile değil, ünlü uyumuna göre “-u” ile veya “-ü” ile yazılamaz mı? Örneğin “kanun-i esasi” yerine “kanun-u esasi” demek daha doğru değil mi?

c) İzafet kesresinden önce neden tire işareti koyuyoruz? İzafet kesresinin bu tire işareti koymadan yazılması daha doğru olmaz mı? Örneğin “kanun-i esasi” yerine “kanuni esasi” veya “kanun-u esasi” yerine “kanunu esasi” desek ne olur?

d) İzafet kesresi (tiresi ve harfi) gerekli midir? “Kanun-i esasi” yerine “kanun esasi” yazsak, yanlış mı yazmış oluruz?

e) Daha da ileri giderek, izafet kesreli tamlamalar, tek kelime olarak yazılamaz mı? Yani tamlamayı oluşturan iki kelime arasındaki tire ve boşluğu kaldırılıp iki kelime birleşik kelime formunda yazılamaz mı? Mesela “kanun-u esasi” yerine “kanunuesasi” yazsak olmaz mı?

Muhtemelen bu soruları okuyan okuyucuların çok önemli bir kısmı, “bu sorular nasıl böyle saçma sorulardır” diyorlardır. Ve muhtemelen “eski yazı zamanında bu tamlamalar nasıl yazılıyorsa günümüzde de öyle yazılmalıdır” diye ekliyorlardır. Eminim içlerinden “Kanun-i Esasinin yayımlandığı *Düstur*’u açın bakın, orada ‘Kanun-i Esasi’ nasıl yazıldıysa öyle yazın, bizim kafamızı niye şişiriyorsunuz” diyorlardır.

Eğer böyle diyenler var ise, eski yazıyı bilmediklerinden dolayı böyle diyorlar⁶. Zira eski yazıda izafet kesreleri zaten yazılmaz. Sadece tamlamayı oluşturan iki kelime

6. Günümüzde Türkiye’de hukukçuların ezici çoğunluğu eski yazıyı bilmiyorlar. Hâliyle bu tamamıyla normaldir.

yazılır. Bunların arasına izafet kesresini göstermek amacıyla bir harf konulmaz.

Bununla birlikte şu iki hususu ayrıca belirtmek gerekir: Farsça usûl tamlamalarda ilk kelimenin sonu ۰ (he) veya ى (ye) harfiyle bitiyorsa, kelimenin son harfi olan ۰ (he) veya ى (ye) harfinin üzerine hemze (ء) konulur. “ارادة سنیه” (irade-i seniye)” ve “دعاوی شرعیہ” (deavi-i şer’iye)” gibi⁷. Belki sadece bu hâlde ۰ (he) ve ى (ye) harflerinin üzerindeki bu hemzenin (ء) izafet kesresine işaret ettiği düşünülebilir. Tamlamalarda ilk kelime ٰ (elif) veya و (vav) harfleriyle bitiyorsa ilk kelimenin sonuna ى (ye) harfi konulur. “شورای دولت” (Şura-yı Devlet)”⁸ gibi⁹. Ancak bu ى (ye) harfi de izafet kesresi değildir. O zaten burada *i* veya *ı* sesini değil, *y* sesini verir.

Bunun dışında eski yazılı metinlerde bize izafet kesresini okutturacak bir harf veya işaret yoktur¹⁰.

Eski yazı için bu şaşırtıcı bir şey değil. Zaten eski yazı, özellikle ünlüler bakımından eksik bir yazıdır ve eski yazıyla yazılmış kelimeleri okurken çıkardığımız seslerin önemli bir kısmının bir harf karşılığı yoktur. Kelimeyi okurken bu sesleri, tahmin ederek ve hatta uydurarak çıkarırız. Siyak ve sibak ve nihai tahlilde bağlama uygunluk doğru okumayı teyit eder.

7. Örnekler, 1876 Kanun-i Esasisinden alınmıştır (m.28 ve 87). Makale metnindeki Kanun-i Esasiden alınmış eski yazılı örnekler, tekrar dizilmemiş, Kanun-i Esasinin *Düstur*’daki (Tertip 1, c.IV, s.4-20) resmi metninden görüntü olarak alınmıştır. Kaynak için aşağıdaki dipnot 11’e bakınız. Örnekleri özellikle Kanun-i Esasinin *Düstur*’de yayınlanan resmi metninden olduğu gibi aldık. Örneklerimiz gerçek hayattan alınmış sahih örneklerdir.

8. 1876 Kanun-i Esasisi, m.53, 54, 92, 93, 94.

9. İzafet kesresi konusunda bkz.: Faruk K. Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 3. Baskı, 1980, s.259-261; Muharrem Ergin, *Osmanlıca Dersleri*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 16. Baskı, 1995, s.88-89.

10. Pek muhtemelen dilciler, zaten, Farsça tamlamalarda, ilk kelimenin son harfinin harekesinin, yazılmasa da, her zaman esre olduğunu, son harf esreliymiş gibi okunacağını söyleyeceklerdir.

Vakıa biz burada eski yazıda yazılmayan bir sesin yeni yazıda nasıl yazılacağını tartışıyoruz!

3. Genel Olarak Transkripsiyon Sorunu

Transkripsiyon, yani yazı çevrimi, belirli bir alfabe-ki belirli bir harfin diğer bir alfabedeki karşılığının ne olduğu sorunuyla ilgilidir. Olmayan bir harfin transkripsiyonu da olmaz. Bu yazdıklarımı inanmıyorsanız size bunu somut bir örnek üzerinden, “kanun-i esasi” tamlaması üzerinden göstereyim.

“Kanun-i esasi” tamlaması *Düstur*’da eski harflerle “قانون اساسی” şeklinde yazılmıştır¹¹. Eski yazıyı bilmeyenler için bu harflerin yeni harflerle karşılığını da harf harf vereyim¹²: *k-e-n-v-n e-s-e-s-y*. “قانون اساسی” kelimesinin yeni harflerle tam transkripsiyonu budur.

Görüldüğü gibi bu tamlamada birinci kelime olan “قانون (kenvn)” kelimesi ile ikinci kelime olan “اساسی (esesy)” kelimesi arasında, izafet kesresini bize okutmak için konulmuş bir harf veya bir işaret yoktur.

Dolayısıyla “قانون اساسی” tamlamasını, günümüz Türk alfabesiyle “kanun-i esasi” şeklinde de, “kanun-ı esasi” şeklinde de “kanun-u esasi” şeklinde de ve hatta arada tire işareti veya bir başka işaret de olmadığına göre “kanuni esasi” şeklinde de, “kanunı esasi” şeklinde de ve “kanunu esasi” şeklinde de yazabiliriz. Yani bu altı şekil de doğrudur. Hatta bu tamlamanın izafet kesresi hiç konulmadan “kanun esasi” şeklinde yazı çevriminin yapılmasının da hatalı olduğunu kimse ispat edemez. Etti yedi.

11. *Düstur*, Tertip 1, c.IV, s.4 (*Düstur*, Cüz-i Rabi, İstanbul, Mahmud Bey Matbaası, 1299 [1883])

(<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/e44e9742-cfb4-416d-b051-af3b21f433dc/download>) (Erişim Tarihi: 29 Mart 2025). Yukarıda eski yazılı terkip, tekrar yazılmamış, *Düstur*dan olduğu gibi görüntü modunda alınmıştır.

12. † (elif) harfinin Latin alfabesindeki karşılığını *a* harfiyle değil, *e* harfiyle gösteriyorum. *A* harfiyle de gösterilebilir.

Yukarıdaki yedi şekle ilaveten şunu da söyleyeyim: Bileşik kelime kuralları gerektiriyorsa, tamlamayı oluşturan iki kelime bitişik de yazılabilir: Mesela “kanun-u esası”, “kanun” ve “esas” kelimelerinin dışında yeni bir kavramı ifade ediyorsa, bu tamlama “kanunuesası” şeklinde bitişik, yani tek kelime olarak da yazılabilir. Etti sekiz¹³.

İlginçtir, benim her zaman eleştirdiğim Türk dil Kurumu (TDK), bu sefer, galiba “doğru”yu bulmuş ve TDK *Türkçe Sözlük*'te, yani yazım kılavuzunda¹⁴ “kanun-i esası”yi, “kanunuesası” şeklinde yazmıştır¹⁵. Yani TDK, bir kelimeyle, dilcilerin sözde konvansiyonlarını tam üç defa ihlâl etmiştir. (1) İzafet kesresini “i” ile değil, “u” ile yazmıştır. (2) Kesreden önce tire koymamıştır. (3) Dahası tamlamayı da bitişik yazmıştır.

Fars usûlü tamlamaların, yani izafet kesreli tamlamaların bitişik yazılmasına ilişkin pek çok örnek bulunabilir: Mesela Türkiye’de savcı yerine “müddeiumumi” terkinin kullanıldığı dönemlerde bu terkip, sadece literatürümüzde değil, mevzuatımızda da “müddei-i umumi” şeklinde değil, “müddeiumumi” şeklinde bitişik olarak yazılıyordu¹⁶. TDK *Türkçe Sözlük*'e göre de hâlâ öyle yazılır¹⁷.

13. Sayı artırılabilir de. Eski yazıda büyük harf olmadığına göre, eski yazıyla yazılmış terkiplerin transkripsiyonu yapılırken büyük harf kullanılıp kullanılmamayacağı da pekâlâ tartışılabilir.

14. TDK'nin sitesinde ayrı bir “Yazım Kılavuzu” yoktur. Bunun yerine TDK'nin sitesinin yazım kılavuzuna ilişkin kısmında “*Yazım Kılavuzu*”nun ‘Dizin’ bölümü, *Türkçe Sözlük*'teki madde başlarının listesi olduğundan kelimelerin doğru yazılışına <https://sozluk.gov.tr> adresindeki *Güncel Türkçe Sözlük* üzerinden ulaşabilirsiniz” notu düşülmüştür (<https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>, Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).

15. <https://sozluk.gov.tr/> > kanunuesası (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).

16. Hatta “müddeiumumi” tamlamasında sadece bitişik yazılma durumu yok, aynı zamanda izafet kesresinin yazılmaması durumu da var. Çünkü bu tamlamada orta yerde bulunan “i” harfi, izafet i’si değil, terkinin ilk kelimesinin, yani “müddei” kelimesinin son harfidir. Bu tamlamanın ayrı ve kesreli yazılışı “müddei-i umumi”dir.

17. <https://sozluk.gov.tr/> > müddeiumumi maddesi (Erişim Tarihi: 30 Mart 2025).

Türkçede Farsça tamlamalarda kesret i'sinin u'ya veya ü'ye dönüştürülmesine başka örnekler de bulunabilir. “Hüsünüyet” ve “arzuhal” gibi. TDK'ya göre bunlarda izafet *i'si ü ye veya u'ya dönüşmüştür*¹⁸. Keza bu örneklerde TDK'ya göre de tamlamanın iki kelimesi birleşik yazılmaktadır. Birleşik yazılmaya daha pek çok örnek bulunabilir: TDK'ya göre “ehlihibre” ve “kâtibiadil” birleşik yazılır¹⁹.

Belki de en doğrusu “قانون اسامی” tamlamasının yeni alfabeye harf harf “*kenvn esesy*” şeklinde yazılmasıdır. Doğru bir transkripsiyon yapmak kaygısında olan birileri varsa yapmaları gereken doğru transkripsiyon işte budur. Ne var ki bunda bile tartışmaya açık hususlar vardır. Şöyle: Arap alfabesindeki²⁰ ق (kaf) harfinin Latin alfabesinde karşılığının *k* olup olmadığı tartışmalıdır; çünkü Arap alfabesinde birden fazla *k* vardır. Belki ق harfini Latin alfabesinde *q* ile göstermek daha doğrudur ama gelgelelim Türk alfabesinde *q* harfi yoktur. ا (elif) harfinin Türk alfabesindeki denginin *e*, mi yoksa *a* mı olduğu da tartışmalıdır. Zira biz Türkler, ا (elif) harfini bazen *e*, bazen de *a* olarak telaffuz ediyoruz. س (sin) harfinin Türk alfabesindeki denginin *s* olup olmadığı da tartışmalıdır. Çünkü Arap alfabesinde üç tane s harfi (ث, س ve ص) vardır.

Bu nedenle transkripsiyon sistemlerinde, Arap alfabesinin transkripsiyonu için Arap alfabesindeki harflere denk gelecek Latin alfabesindeki harfleri tespit ettikten sonra karıştırılmaya müsait harfler var ise, bu harflerin üzerine veya altına, benzerlerinden ayırmak için birtakım işaretler

18. <https://sozluk.gov.tr/> > hüsünüyet ve <https://sozluk.gov.tr/> > arzuhal (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).

19. <https://sozluk.gov.tr/> > ehlihibre ve <https://sozluk.gov.tr/> > katibiadil (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).

20. Bu makalede eski alfabemiz için zaman zaman kolaylık olsun diye “Arap alfabesi” diyorum. Modern Türk alfabemize Latin alfabesi dendiği gibi. Hâliyle eski alfabemizdeki harfler Arap alfabesinin harflerinden ibaret değildir. Malum چ (ç) gibi Farslardan gelme harfler de vardır.

konulur. Örneğin *Encyclopedia of Islam*'ın önerdiği *transliteration* usûlünde, ا (elif) harfi *ā* ile, س harfi *s* ile, ص harfi *ş* ile, ت harfi *t* ile, ط harfi *ṭ* ile, ح harfi *h* ile ve ه harfi *h* ile gösterilir²¹. Doğru transkripsiyon istiyorsak bizim de bunlara uymamız veya bizim de böyle özel karşılıklar uydurmamız gerekir²². Ancak bu durumda da ortaya okunması zor yazı çevrimleri çıkar.

İş kolaylaştırmak için günümüz Latin alfabemizde eski alfabemizdeki harflere tam veya yaklaşık olarak denk gelen harfleri transkripsiyon için kullandığımızı düşünülelim. İş kolay olsun diye, Arap alfabesindeki ث, س ve ص harflerini Latin alfabesinde hep *s* harfiyle, Arap Alfabesindeki ح, خ ve ه harflerini Latin alfabesinde hep *h* harfiyle, ت ve ط harflerini Latin alfabesinde hep *t* harfiyle, ا (elif) harfini *e* ile, ع (ayn) harfinin *a* ile²³, غ (gayn) harfinin de *g* ile²⁴ gösterildiğini varsayalım.

Bu varsayımla, örnek olarak 1876 tarihli Kanun-i Esasinin birinci maddesinin metninin yeni harflerle transkripsiyonunu yapmaya çalışalım. Önce birinci maddenin *Düstur*'da yayınlanmış orijinal hâlini verelim (Harfler yeniden dizilmemiş, *Düstur*'daki görüntü olduğu gibi alınmıştır)²⁵:

-
21. Bkz. "Instructions for Authors", *Encyclopaedia of Islam, Three*, https://brill.com/fileasset/downloads_products/27684_EI3-Instructions-for-Authors.pdf, s.7-11 (Erişim Tarihi: 29 Mart 2025).
22. Nitekim *İsnad Atf Sistemi*, yerinde olarak bir "Çeviri Yazı Alfabesi" önermiştir. Bkz.: <https://www.isnadsistemi.org/guide/isnad2/akademik-yazim/25-ceviri-yazi-alfabesi-transkripsiyon/> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).
23. Transkripsiyon sistemlerinde ع (ayn) harfi, genellikle ʿ işaretiyle gösterilir.
24. Transkripsiyon sistemlerinde غ (gayn) harfi, genellikle ğ veya gh harfleriyle gösterilir.
25. *Düstur*, Tertip 1, c.IV, s.4 (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/e44e9742-cfb4-416d-b051-af3b21f433dc/download>) (Erişim Tarihi: 29 Mart 2025).

برنجی ماده دولت عثمانیه ممالک و قطعات حاضرہ بی و ایالات ممتازہ بی محتوی
ویکوجود اولغله ہیج برزمانده ہیج بر سبیلہ تقریق قبول ایتمز

Şimdi yukarıdaki açıklamaya uygun olarak, bu metindeki Arap harflerinin Latin alfabesindeki tam veya yaklaşık karşılıklarını vererek aynı metni yazmaya çalışalım (Elif harfinin Latin alfabesindeki karşılığının *a* değil de *e* olduğunu varsayalım):

Brncy medh dvlit asmenyh mmelk v ktaet hezrh y v eyelet
mmtezhy mhtvy v ykvcvd evlmgllh hyç br zmandh hyç br
sbbllh tfryk kbvl eytmz.

Latin harfli yukarıdaki transkripsiyonu kolayca okuyabiliyor musunuz? Yazıda geçen bütün harfler, bildiğiniz Latin alfabesinin harfleri olmasına rağmen, pek muhtemelen, önemli bir kısmınız bu maddeyi okumakta zorlanıyorsunuz²⁶. Yukarıdaki transkripsiyon insana zor ve dahası tuhaf geliyor ama eski yazıyla yazılmış bu metnin harf harf günümüz alfabesiyle karşılığı budur.

İşte bu nedenle eski yazı Türkçe metinleri bu şekilde harf harf transkripsiyonunu yapmak çok anlamlı bir şey değildir; böyle bir transkripsiyon Türkçeyi bilen ortalama bir okuyucu tarafından çok zor okunur; dolayısıyla böyle transkripsiyon bir işe yaramaz. Zaten bu nedenle Türkiye’de doğru ama işe yaramaz olan bu yola teşebbüs eden de yoktur. Neticede Türkiye’de eski yazıdan yeni yazıya çevrim, harf harf yapılmaz, onun yerine eski yazıyla yazılmış kelimeler günümüz alfabesiyle kaleme alınmaya çalışılır. Yani Türkiye’de gerçekte transkripsiyon yapılmaz; günümüz Latince alfabemiz, geçmişe etkili olarak uygulanır. Buna da transkripsiyon veya yazı çevrimi veya çevrim

26. Bu vesileyle belirteyim ki, eski yazıyı okumak zordur; zorluk sadece harflerin bulunduğu yere göre şekil değiştirmesinden değil, yazının kendisinin eksik yazılmasından kaynaklanır. Yukarıdaki girintili paragrafta Latin harfleriyle yazılmış Kanun-i Esasinin birinci maddesini okumakta zorlanan arkadaşlarımız, 1928 öncesinde yaşıyor olsalardı, pek muhtemelen genel olarak okuma ve yazmada zorlanacaklardı.

yazı denir. Oysa gerçekte ortada güncel alfabenin geçmişe etkili bir şekilde uygulanmasından başka bir şey yoktur.

4. Benim Önerim

Eski yazılı metinler, bugünkü alfabeyle çevrilirken, bu kelimelerin telaffuzu, yani kelimeyi söylerken ağızımızdan çıkardığımız sesler esas alınıp bugünkü fonetik alfabemize göre yazılmalıdır.

Bu şekilde yazı çevrimi sonucu ortaya çıkan metin, Türkçe bilen ortalama bir okuyucu tarafından okunabilir ve metinde geçen kelimelerin anlamı biliniyorsa anlaşılabilir. Ama bu şekilde okunabilen ve anlaşılabilen yazı çevriminin her kelimesinde pek çok hata barındırır veya en azından tartışmaya açık yönler içerir. Nasıl içermesin ki! Çünkü, söz konusu kelimeye aslında olmayan harfler ilave edilmiştir. Yanlıştır, ama kullanışlı olan usûl budur.

Ne var ki bu yöntem de kendi içinde yığınla sorun barındırır. Çünkü eski kelimelerin söylenişi de zamanla değişmiştir ve değişmektedir. Örneğin artık “dimek” demiyoruz “demek” diyoruz; “içün” demiyoruz “için” diyoruz; “bek” demiyoruz, “bey” diyoruz. Eski yazılı metinde “dimek” diye yazılan kelimeyi “demek” diye mi çevireceğiz; “içün”ü “için” mi yapacağız; “bek”leri “bey”lere mi dönüştüreceğiz? Bu sorulara tartışmasız cevaplar vermek zordur.

5. Hukuk Literatüründe Transkripsiyon Konusunda Durum Nedir?

Hukuk literatürümüzde eski metinlerin transkripsiyonu konusunda bir standart yoktur. Çeşitli yazarlar çeşitli prensiplere uyarlar. Hatta aynı yazarın zaman içinde izlediği prensipleri değiştirdiği de olur. Bu konuda, benim gibi, zaman zaman öyle, zaman zaman böyle yazan tutarsız yazarlar da vardır. Mesela benim bazı çalışmalarımda “ka-

nun-u esasi”, bazı çalışmalarında “kanun-ı esasi”, bazı çalışmalarında da “kanun-i esasi” yazar.

Malum Türk hukukçularının eski anayasalarımızın metinleri konusunda uzun yıllardan beri kullandıkları kaynakların başında ilk baskısını 1957 yılında yapmış olan Suna Kili ve Şeref Gözübüyük’ün *Türk Anayasa Metinleri* başlıklı derlemesi gelir²⁷. Bu kitaptaki yazı çevirimi verilen eski anayasa metinlerine bakınız, adı geçen kitapta bugün tarihçiler ve dilciler tarafından izlenen transkripsiyon kurallarına pek de uyulmadığını göreceksiniz. Bir örnekle ne demek istediğimi açıklayayım.

Mesela yukarıda örnek olarak verilen Kanun-i Esasinin birinci maddesinin metninin yazı çevrimi Suna Kili ve Şeref Gözübüyük tarafından şu şekilde verilmiştir²⁸:

Madde 1- Devleti Osmaniye memalik ve kıtaatı hazırayı ve eyalatı mümtazeyi muhtevi ve yekvücut olmağla hiç bir zamanda hiç bir sebeble tefrik kabul etmez.

Görüldüğü gibi Suna Kili ve Şeref Gözübüyük, izafet kesrelerinin önüne tire koymamışlar. “Devlet-i Osmaniye” değil, “Devleti Osmaniye”, “eyalat-ı mümtaze” değil, “eyalatı mümtaze” yazmışlar. Böyle yaparak hata mı etmişlerdir? Hata ettiklerini düşünen birileri var ise onlara Kanun-i Esasinin *Düstur*’da yayınlanan resmî metninde de bu tirenin veya tireye tekabül edecek işaretin olmadığını hatırlatmak isterim.

Suna Kili ve Şeref Gözübüyük’ün izafet kesrelerini tire koymadan yazmalarının yanlış olduğu söylenemez. İza-

27. A. Şeref Gözübüyük ve Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri: Tanzimattan Bugüne*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü Yayınları, 1957. Biz bu çalışmada bu kitabın üçüncü baskısını kullanıyoruz: Suna Kili ve A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri: Sened-i İttifaktan Günümüze*, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985 (Bu kitap üçüncü baskı olmalıdır. Ama dış veya iç kapağında veya künye sayfasında kaçınıcı baskı olduğu belirtilmemiştir).

28. Suna Kili ve A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri: Sened-i İttifaktan Günümüze*, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985, s.31.

fet kesrelerini tire koyarak yazsalarđı da yazdıkları yine yanlış olmazdı.

Suna Kili ve Şeref Gözübüyük'ün yazı çevrimine ilişkin başka gözlemlerde de bulunayım: Yazı çevriminde günümüzde geçerli olan $d>t$ ve $b>p$ dönüşümü yapılmamıştır. “وجود” kelimesi “vücut” şeklinde değil, eski yazılı aslında olduğu gibi “vücut” şeklinde; “سببلة” kelimesi “sebeple” değil, “sebeble” şeklinde yazılmıştır. Keza günümüzde “olmakla” şeklinde yazılan “اولمغله” kelimesi aslına bağlı kalınarak “olmağla” şeklinde yazılmıştır. Bu üç kelime aksi yönde yazılısaydı da doğru olurdu.

Türk hukuk literatüründe izafet kesrelerinin kullanımının her çeşidine örnek bulunabilir. Pozitif hukuka bağlı alanlardaki eserlerde çoğunlukla izafet kesreleri tire olmadan yazılır.

6. Mevzuatımızda Transkripsiyon Konusunda Durum Nedir?

İzafet kesrelerinin mevzuatımızda nasıl yazıldığı konusunda da bilgi verelim: Şüphesiz bu konu ayrı ve detaylı bir incelemeyi hak eder. Ama bizim genel gözlemimiz şudur ki, mevzuatımızda izafet kesreleri genellikle tire konulmaksızın yazılmaktadır. Bu hususa, 1928 öncesi eski yazılı metinlerin sonraki yıllarda yapılmış resmi çevirilerinden ve keza 1928 sonrası dönemde çıkarılan yeni harfli kanunlardan pek çok örnek verilebilir. Mevzuat.gov.tr'de sayısız örnek bulunabilir.

Mesela 18.6.1927 tarih ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundan birkaç örnek vereyim: “Masarifi muhakeme” (m.30), “salahiyeti mahsusa” (m.62), “muamelei usuliye” (m.82), “mahkemei asliye” (m.178), “memaliki ecnebiye” (m.183), “itirazatı iptidaiye”

(m.190), vs²⁹. Görüldüğü gibi örneklerin hepsinde izafet kesreleri tiresiz yazılmıştır.

6. Kanun-i Esasiye Geri Dönelim

Yukarıda “قانون اساسی (kanun-i esasi)” tamlaması örneğini özellikle verdim. Çünkü bu örnek nedeniyle 30 küsur yıldır okuyucularım tarafından şiddetle eleştiriliyorum. Eskiden bu kelimeyi “kanun-u esasi” şeklinde yazardım³⁰. Eleştirilerden bıktığım için söz konusu tamlamayı artık “kanun-ı esasi” veya “kanun-i esasi” şeklinde yazıyorum³¹. Ama hâlâ doğrusunun “kanun-u esasi” olduğunu düşünürüm. Çünkü, madem bu kelimenin eski yazıyla yazılışında izafet kesresini gösteren bir harf veya işaret yok ve mademki bu kelime Türkçe bir kelime ve Türkler tarafından telaffuz ediliyor, o zaman izafet kesresini de Türkçe ünlü uyumu kurallarına uydurmak lazımdır³².

29. Örnekler adı geçen Kanunun *Mevzuat Bilgi Sisteminde* yayınlanan resmi metninden alınmıştır. Bkz.:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.1086.pdf> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).

30. Örnekler için ilk baskısı 2000 yılında yapılan *Türk Anayasa Hukuku* başlıklı kitabıma bakılabilir: Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 2000, s.23-36.

31. Hâlâ üniversite öğrencilerinden ders kitaplarımda kelimeleri yanlış yazdığımı, o kelimenin TDK'ya göre öyle değil, böyle yazıldığını, bilmem hangi işaretin kullanmayı bilmediğimi (örneğin kesme işareti kullanmam gerekirken kullanmadığımı) belirten e-postalar alıyorum. Maşallah liselerimiz, çocuklarımıza çok iyi dilbilgisi öğretiyor.

32. Pek muhtemelen dilciler, zaten “kesre”nin tanımı gereği *i* demek olduğunu, izafet kesresinin *u* olarak okunamayacağını söyleyeceklerdir. Yine pek muhtemelen kelime harekelendirilirse, tamlamanın ilk kelimesinin son harfinin altına esre konulacağını, dolayısıyla izafet kesresinin zaten *i* olarak okunacağını aşikar olduğunu ilave edeceklerdir. Buna benim pek aklıma yatmıyor. Yine dilciler, izafet kesresinin “-u” olarak yazılmasına karşılar, ama görebildiğim kadarıyla “-ı” olarak yazılmasına karşı değiller. Herhâlde Farsçada bir “ı” ünlüsü var.

Daha da ileriye gideyim: Türkiye’de bu izafet kesresini *i* olarak okumaları istenen okuyucular, daha doğrusu tamlamanın iki kelimenin arasında bir “i” sesini çıkarmaları istenen kişiler, Türkler midir, yoksa Farslar mıdır? “Kanun-i esasi/kanun-u esasi” tamlaması Türkçe mi, yoksa Farsça mıdır? Bu tamlama Türkçe bir tamlama ise -ki öyledir-, bu tamlamanın iki kelimesi arasında bir ses olup olmadığına ve bunların arasında bir ses var

Nitekim “kanun-i esasi” diye yazanlara dikkat ediniz, onlar da bu şekilde yazdıkları tamlamayı çoğunlukla “kanunu esasi” diye okurlar.

Üniversitede Osmanlı anayasal gelişmelerinin anlatıldığı ve tartışıldığı bir anayasa hukuku dersini izleyiniz ve hocanın ve öğrencilerin söz konusu tamlamayı “kanun-i esasi” şeklinde mi, yoksa “kanunu esasi” şeklinde mi telaffuz ettiklerine dikkat ediniz. Bu tamlamanın çoğunlukla “kanunu esasi” şeklinde telaffuz edildiğini göreceksiniz. Aynı şeyi bir anayasa hukuku sempozyumunda yapsanız da aynı sonuca ulaşacaksınız. Türkiye’de gerek hocalar, gerekse öğrenciler bu tamlamayı çoğunlukla “kanunu esasi” şeklinde söylerler.

Türk alfabesi fonetik bir alfabledir ve tanımı gereği donmuş değildir. Zaman içinde kelimenin söylenişi değişikçe, yazılışı da değişir. Kanun-i esasinin söylenişi değişiyorsa yazılışını da değiştirmek gerekir.

7. Sonuç

Ben geçmişte TDK *Yazım Kılavuzu* hakkında şiddetli eleştiriler dile getirdim ve asla kendimi TDK *Yazım Kılavuzu* ile bağlı görmediğimi yazdım. Bu konuya burada tekrar girecek değilim. Arzu edenler, *Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine* başlıklı kitabımın 140 ilâ 150’nci sayfalarına bakabilirler³³.

Burada, adı geçen kitapta yazdıklarına ilaveten şunu söylemek isterim: Ben günümüz Türkçesine ilişkin olarak Türk Dil Kurumunun kurallarıyla kendimi bağlı hissetmezken hayalî “Osmanlı Transkripsiyon Kurumu”nun kurallarıyla mı bağlı olacağım?

ise bu sesin ne olduğuna ve nasıl telaffuz edileceğine karar verme hakkı hâliyle Türklere aittir.

33. Kemal Gözler, *Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine*, Bursa, Ekin, 2021, s.140-150.

Eğer gerçekten samimi olarak ve tamamıyla bilimsel düşüncelerle sıkı transkripsiyon kuralları olduğuna ve bunlara mutlak surette uyulması gerektiğine inanıyorsak, eski yazıyı, sadece bu yazıda kullanılan harflerle sınırlı olarak çevirelim. Çevirirken eski yazıda kullanılmayan harflerin yerine, okuması kolay olsun diye, günümüz Türk alfabesinde kullanılan harfleri çevirmize ilave etmeyelim. Zira bu harflerin yazı çevrimini yaptığımız kelimenin eski yazılı aslında bir karşılığı yoktur. Örneğin “سبب” kelimesini “sebeb” veya “sebeb” şeklinde değil, aslında olduğu gibi, *e* harflerini eklemeyen “sbb” şeklinde yazalım. Böylece aslına sadık ve mükemmel bir transkripsiyon metni ortaya çıkar. Ben bunu doğru bir transkripsiyon usûlü olarak görürüm. Ama bu usûlün uygulanmasıyla ortaya çıkan metin okunamaz veya çok zor okunan bir metin olur.

Türkçede eski yazılı metinlerin yeni alfabemizle yazılması sorunu, transkripsiyon fikri ve kavramının ötesinde bir sorundur. Çünkü, ortada dil farkı değil, sadece alfabeye farkı vardır. Bir kelimenin iki yüzyıl önceki hâli de, şimdiki hâli de Türkçedir ve bu kelime aynı kelimedir.

Kelimenin iki yüzyıl önceki hâlini yüksek sesle telaffuz etmek ve çıkardığımız sesi bugünkü alfabemize göre kaydetmek gerekir. Bugünkü alfabemiz fonetiktir ve bu alfabeye kayıt için mükemmel olarak yeterlidir. Zannımca işin doğrusu da budur. Hâliyle telaffuzun zaman içinde değişmesi sorunu bakidir.

Son olarak hatırlatmak isterim ki, bu makalenin konusu izafet kesresinin doğru yazılışının ne olduğunu göstermek değil, bu kesrenin yazılışında üzerinde uzlaşmış bir doğru olmadığını göstermektir.

30 Mart 2025

- Altunhan, Şahap, “Dr. Cem Tecimer’in Süleyman Paşa’nın Kanun-i Esasi Müsveddesi Yazısına Yanlış-Doğru Cetveli Koymak yahut Advanced Olarak Belirttiği Osmanlı Türkçesi Seviyesini Yeniden Düşünmek”, <https://www.hukukihaber.net/dr-cem-tecimerin-suleyman-pasanin-kanun-i-esasi-musveddesi-yazısına-yanlis-dogru-cetveli-koymak1-yahut-advanced-olarak-belirttiği-osmanli-turkcesi-seviyesini2-yeniden-dusunmek> (Yayın Tarihi: 27 Mart 2025) (Makale başlığına bağlı dipnot başvuruları çıkarılmıştır).
- Düstur*, Tertip 1, c.IV (*Düstur*, Cüz-i Rabi, İstanbul, Mahmud Bey Matbaası, 1299 [1883]) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/e44e9742-cfb4-416d-b051-af3b21f433dc/download>) (Erişim Tarihi: 29 Mart 2025).
- Ergin, Muharrem, *Osmanlıca Dersleri*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 16. Baskı, 1995.
- Gözler, Kemal, *Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine*, Bursa, Ekin, 2021.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 2000.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri: Tanzimattan Bugüne*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü Yayınları, 1957.
- “Instructions for Authors”, *Encyclopaedia of Islam, Three*, https://brill.com/fileasset/downloads_products/27684_EI3-Instructions-for-Authors.pdf, s.7-11 (Erişim Tarihi: 29 Mart 2025).
- İsnad Atıf Sistemi, <https://www.isnadsistemi.org/guide/isnad2/akademik-yazim/25-ceviri-yazi-alfabesi-transkripsiyon/> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).
- Kili, Suna ve A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985.
- Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.1086.pdf> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).
- Tecimer, Cem, “Süleyman Paşa’nın Kanun-i Esasi Müsveddesi”, www.anayasa.gen.tr/tecimer-7.pdf (Yayın Tarihi: 25 Mart 2025).
- Tecimer, Cem, “Şahap Altunhan’a Cevap”, www.anayasa.gen.tr/tecimer-7-cevap.pdf (Yayın Tarihi: 29 Mart 2025).
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> >
- Arzuhal Maddesi (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).
 - Ehlihibre Maddesi (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).
 - Hüsünüyet Maddesi (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).
 - Kanunuesasi Maddesi (Erişim Tarihi: 31 Mart 2025).
 - Katibiadil Maddesi (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2025).
 - Müddeiumumi Maddesi (Erişim Tarihi: 30 Mart 2025).
- Timurtaş, Faruk K., *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 3. Baskı, 1980.

BU YAZIYA AŞAĞIDAKİ ŞEKİLDE ATIF YAPILMASI ÖNERİLİR:

Kemal Gözler, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, www.anayasa.gen.tr/transkripsiyon.pdf (Yayın Tarihi: 30 Mart 2025).

(c) Kemal Gözler, 2025.

Bu Sayfa: www.anayasa.gen.tr/transkripsiyon.pdf

Makalenin Yayın Tarihi: 30 Mart 2025

Makalenin Revizyon Tarihleri:

31 Mart 2025 (İmlâ hatalarının düzeltilmesi ve “kanunuesasi” ve “müddiumumi” gibi bazı eklemeler).

1 Nisan 2024 (küçük eklemeler).

Ana Sayfa: www.anayasa.gen.tr

Editör: Kemal Gözler

Editörün Adresi: kgozler1@hotmail.com